

İHSAN ÜZERE YAŞAMAK

29.12.2023

Değerli Cemaat!

Bugünkü vaazımızda ihsan üzere yaşamamanın gerekliliğinden, nasıl olacağından, nasıl anlamamız gerektiğinden, tatbik edilmesi halinde kişiye ve topluma sağlayacağı faydalardan, uygulanmaması halinde ise meydana gelecek zararlardan bahsedeceğiz.

İhsan kelimesi gerek Kur'an-ı Kerim'de gerek de hadis-i şeriflerde bolca yer almaktadır. Kur'an-ı Kerim'den örnek verecek olursak;

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تُنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا

“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı (ihsanı) emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.” (İsrâ 17/23.) Bu ayette Rabbimiz anne-babaya ihsanı emrediyor.

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ

“İyiliğin karşılığı da ancak işte böyle iyiliktir.” (Rahmân 55/60.) Bu ayette de ihsanın karşılığının ancak ihsan olacağı bildirilmiş.

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا

“İşini güzel yaparak kendini Allah’a veren ve hanîf olarak İbrâhim’in dinine uyan kimseden kimin dini daha güzel olabilir! Ve Allah İbrâhim’i dost edinmiştir.” (Nisâ 4/125.) Bu ayette de ihsan üzere Allah’a yönelmek vurgulanmıştır.

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“Allah yolunda harcama yapın; kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. İyilik edin, kuşkusuz Allah iyilik edenleri sever.” (Bakara 2/195.)

الَّذِينَ يَنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“Onlar (takvâ sahipleri) bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcarlar; öfkelerini yenerler; insanları affederler. Allah işini güzel yapanları sever.” (Âl-i İmrân 3/134) Yukarıdaki ayetlerde de ihsan emredilmiş, ve ihsan üzere olanların birkaç vasıfları zikredildikten sonra Allah’ın ihsan üzere bir hayat yaşayanları sevdiği dile getirilmiştir.

Hatta hepimizin meşhur olarak bildiği ve hocalarımızın hutbeyi bitirdikten sonra okumuş olduğu

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Muhakkak ki Allah adaleti, ihsanı, akrabaya karşı cömert olmayı emreder; hayâsızlığı, kötülüğü ve zorbalığı yasaklar. İşte Allah, aklınızı başınıza almanız diye size böyle öğüt veriyor.” (Nahl 16/90.) ayetinde ihsan üzere olmak emir şeklinde açıkça yer almaktadır. Yani senede 52 hafta olduğuna göre ihsan üzere bir hayat sürmeyi Allah’ın bir emri olduğunu en az 52 defa cuma hutbesi vesilesiye birbirimize hatırlatmış olmaktadır.

Hadis-i şeriflere de baktığımızda ihsan sözcüğüne Hz. Peygamberin birkaç manada hamlettiğini görmekteyiz. Konuyla alakalı en açıklayıcı ve Cibril hadisi diye de meşhur olan

Ebû Hüreyre'den (r.a.) gelen rivayete göre, Allah Resûl'üne (s.a.v.) sahabeyle birlikte otururken Cibril (a.s.) insan kılığında Efendimiz'e:

مَا الْإِيمَانُ؟ ... مَا الْإِسْلَامُ؟ ... مَا الْإِحْسَانُ؟

“İman nedir?”, “İslam nedir?” ve “İhsan nedir?” diye soru sormuş. Allah Resûlü de imanı “Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve hayır ve şerrin Allah’tan olduğuna iman etmendir” şeklinde cevaplandırmıştır. İslamı da “kelime-i şهادet getirmek, namaz kılmak, zekat vermek, oruç tutmak ve hacca gitmek” olarak cevaplandırmıştır. Vaazımızın konusu olan ihsanı da

الْإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

“İhsan, Allah’ı görür gibi ibadet etmendir. Sen O’nu görmüyor olsan da O seni görmektedir...” (Buhârî, Tefsîr, 2) diye buyurmuşlardır. Aslında Allah Resulü, bu cevabıyla iyilik ve güzelliğin kaynağına dikkat çekmiş, ihsanı “ihlas”, “murakabe” ve “güzelce itaat etmek” gibi manalarla ilişkilendirmiştir. (İbnü’l-Manzûr, Lisânü’l-Arab, XIII, 117.)

Bu hadise baktığımızda dinin üç temel maddesini görmekteyiz. İman maddesi kişinin zihin, gönül, bilinçaltı, vicdan gibi iç aleminin bir yanışmasıyken, islam maddesi ise kişinin amelleri, davranışları dediğimiz dış dünyadaki yansımasıdır. İhsan maddesi ise hem iman hem de islamla ilişki vardır. Zira içinde ihsan olan bir iman ve islamın ancak Allah katında bir karşılığı vardır.

روي من حديث حذيفة بن اليمان رضي الله عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم قال : (لَا تَكُونُوا إِمْعَةً ، تَقُولُونَ :
إِنْ أَحْسَنَ النَّاسُ أَحْسَنًا ، وَإِنْ ظَلَمُوا ظَلَمْنَا ، وَلَكِنْ وَطِنُوا أَنْفُسَكُمْ ، إِنْ أَحْسَنَ النَّاسُ أَنْ تُحْسِنُوا ، وَإِنْ أَسَاءُوا
فَلَا تَظْلِمُوا

Huzeyfe (b. Yemân) tarafından nakledildiğine göre, Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“İnsanlar iyilik yaparlarsa biz de iyilik yaparız, zulmederlerse biz de zulmederiz.” diyen zayıf karakterli kimseler olmayın. Bilakis iyilik yaptıklarında insanlara iyilikle karşılık vermeyi, kötülük yaptıklarında ise onlara zulmetmemeyi alışkanlık hâline getirin.” (Tirmizî, Birr, 63.) Bu hadiste de ihsan asıl manasıyla iyilik etmek anlamında yer almıştır.

عن أبي يعلى شداد بن أوس رضي الله عنه، عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: ((إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَةَ، وَلِإِحْدَ أَحَدِكُمْ شَفْرَتَهُ، وَلِيُرِخْ ذَبِيحَتَهُ

“Allah, her işte ihsanı emretmiştir. Öldürdüğünüz zaman öldürmeyi iyi yapınız, boğazladığınız zaman da boğazlamayı iyi yapınız. Sizden biriniz bıçağını keskinleştirsün ve hayvanını rahatlatınsın” (Tirmizî, Diyât, 14; Müslim, Sayd, 57.) Bu hadiste de ihsan üzere olmanın gerekliliği açıkça ifade edildikten sonra hadisin devamında bir müslüman ne iş yaparsa yapsın işini tastamam eksiksiz bir şekilde yerine getirendir tarzında anlaşılmaktadır.

Hadis-i şerifte öldürmenin bile ihsan üzere olmasından bahsediyor. Evet, İslam’ın öldürmeyle alakalı hatta savaşta dahi kuralları vardır. Yani İslam’da hiçbir hukukta yer almayan savaş hukuku bulunmaktadır.

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

“Size karşı savaşanlarla siz de Allah yolunda savaşın, fakat aşırılığa sapmayın; Allah aşırılığa sapanları sevmez.” (Bakara 2/190)

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قَتَلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَانًا فَلَا يَسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا

“Haklı bir sebep olmadıkça Allah’ın dokunulmaz kıldığı cana kıymayın. Bir kimse haksızlıkla öldürülürse velisine yetki verdik; ancak o da öldürme hususunda sınırı aşmasın; çünkü o, yeterince yardıma mazhar olmuştur.” (İsra 17/33) Ayetlerinden anlaşılacağı üzere Yüce dinimiz

İslam cana kıymayı yine dinen meşru bir gerekçe olmaksızın haram kılmıştır. Meşru bir gerekçeden sonra öldürme işinde aşırılığa kaçmayı, iradeyi kontrolsüz bırakmayı yasaklamıştır.

İslam Hukuk'una göre savaşta barbarca metotlar kullanılması yasaklanmış; kadın, çocuk ve yaşlı, bunak, kör ve din adamları gibi savaşa maddi ve manevi fiilen katkısı bulunmayan kimselerin öldürülmesi, yaralanması, düşman askerlerin cesetlerinin hırpalanması/müsle gibi olumsuz eylemler cevaz kapsamı dışında tutulmuş, şiddet ve vahşet ihtiva eden her türlü eylem yasaklanmıştır. Genel ilke böyle olmakla birlikte, zaruri durumlarda ve gerekli olduğu kadar şiddete şiddetle mukabelede bulunulmasına imkân verilmiştir. (İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed b. Muhammed, Bidayetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid, İstanbul, 1985, I, 310-311; Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, Sahihu'l-Buhari, Cihad, 146; Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as, Sünenu Ebi Davud, İstanbul, 1992, Cihad, 110.) Yine zehirli silahların kullanılmasına, savaş halinde bir ordunun ağaçlarını kesme, meyve bahçelerini ve yerleşim alanlarını yakma, tarım ürünlerini tahrip, hayvanları telef etme ve su kaynaklarını zehirleme gibi insana ve çevreye zarar veren eylemlere cevaz verilmemiştir. (Halebi, İbrahim b. Muhammed, Mülteka'l-Ebhur, İstanbul, h. 1309, s. 86-87; Damat Efendi, Mecmeu'l-Enhur fi Şerh-i Mülteka'l-Ebhur, Beyrut, 1998, II, 412-413; Turnagil, Ahmet Reşid, İslamiyet ve Milletler Hukuku, İstanbul, 1972, 216 vd.)

Hasılı toparlayacak olursak ihsan için “iyilik etmek, Allah'ı görüyormuş edasıyla bir hayat sürmek, yapacağı bir işi en güzel, en doğru bir şekilde, tastamam, eksiksiz yaparak hakkını vermektir” diyebiliriz.

Kardeşlerim!

Kişinin eylemlerinin Allah tarafından görülmediğini, bilinmediğini düşünmesi kendisini kötülöklere, günahlara, haramlara sürükleyeceği gibi bunun sonucunda ebedî bir hüsrana da duçar olur. Bunun aksine bir kimse eylemlerini “Allah beni görüyor, her yaptığımı biliyor. Yarın O'nun huzuruna çıkıp hesap vereceğim.” şeklinde bir bilinç ile hayatını geçirirse bu kimse hüsrana uğramaktan kurtulacak, kurtuluşa erecektir. Konuyla alakalı ayetler bize bu hakikati gün gibi önümüze sermektedir.

وَقَالُوا لَجُلُودُهُمْ لَمْ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ. وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَوُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ. وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ.

“Derilerine, “Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?” diye sorarlar. “Her şeyi konuşuran Allah bizi de konuştu” derler. İlk önce sizi O yarattı, şimdi de yine O'na dönüyorsunu. Vaktiyle siz, ne kulaklarınızın ne gözlerinizin ne de derilerinizin aleyhinizde şahitlik etmesinden sakınıyordunuz; üstelik yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz. İşte rabbiniz hakkında taşıdığınız bu kanaatiniz sizi mahvetti, sonunda kaybedenlerden oldunuz.” (Fussilet 41/21-23.)

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَؤُلَاءِ أَقْرَبُوا كِتَابِيَةَ أَنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيَةَ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ قَطُوفُهَا دَانِيَةٌ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتِ كِتَابِيَةَ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَةَ يَا لَيْتَنِي كَانَتِ الْقَاضِيَةُ مَا أَعْنَى عَنِّي مَالِيَةَ هَلْكَ عَنِّي سُلْطَانِيَةَ

“Kitabı sağ tarafından verilen kimse der ki “Alın kitabımı okuyun; Doğrusu ben, hesabımla karşılaşacağımı zaten bekliyordum.” Artık o, hoşnut olacağı bir hayat içindedir; Meyveleri kolayca devşirilebilir yüce bir cennettir. Onlara “Geçmiş günlerde yaptıklarınıza karşılık olarak âfiyetle yiyeceğin için” denir. Kitabı sol tarafından verilene gelince o, “Keşke” der, “Bana kitabım verilmeseydi de hesabımın ne olduğunu bilmeseydim! Keşke ölümüm her şeyi bitirseydi! Malım bana hiç fayda sağlamadı; Güç ve saltanatım elimden çıkıp gitti.” (Hâkka 69/19-29.)

Allah'ı görüyormuşcasına bir hayat sürmek, bu denli bir bilince sahip olmak imanın bir gereğidir. Kur'an-ı Kerim'de bu bilincin oluşması için çok ayetlerde atıflar bulunmaktadır. Mesela:

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görmektedir.” (Hadîd 57/4.)

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Farkında değil misin, Allah göklerde olanı da yerde olanı bilmektedir! Gizli gizli konuşan üç kişi yoktur ki dördüncüleri O olmasın; beş kişi yoktur ki altıncıları O olmasın. Bundan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka Allah onların yanındadır; nihayet kıyamet günü onlara yapıp ettiklerini bildirecektir. Çünkü Allah her şeyi bilmektedir.” (Mücadele, 58/7.)

Muhterem Müslümanlar!

İhsan kavramı hem Allah hem de kullar için bir anlam dünyası bulunmaktadır. Yani kişi hem Rabbiyle hem de kullarla olan münasebetinde ihsan üzere bulunmak durumundadır. Allah için kullanıldığında ihsan, O'nun bütün mahlûkata ikramda bulunması, rızık vermesi, dünya hayatında kâfir yahut mümin, insan yahut hayvan ayrımı yapmadan rahmetiyle muamele etmesi gibi anlamlara gelmektedir. Kullara bakan yönüyle ise ihsanın dört mertebesinde bahsedebiliriz (<https://yayin.diyanet.gov.tr/makale/ihsan-allahi-goruyormuscasına-yasamak-halil-kilic/hadis-siyer/2244/59#>):

Kişinin Kendisine Karşı İhsan

Kişinin kendine karşı ihsan üzere olmasını bulunduğu fitratı korumak olarak da değerlendirebiliriz. Yüce Rabb'imizin keliminde

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ

“Şüphesiz biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.” (Tîn 95/4) ayetinde buyurduğu gibi Allah-u Teâla insanı ahsen-i takvim yani en güzel surette yaratmıştır. Buradaki ahsen-i takvim surette yani görsel bir güzellik olduğu gibi sirette yani ahlaki güzellik için de geçerlidir. Dolayısıyla bir mümin fitratı üzere kaldığı müddetçe ihsan üzere kalmaya devam edecektir.

Nitekim bu hakikati ifade etmek üzere “Nefsini bilen rabbini de bilir.” sözü bir kelâm-ı kibar olarak söylenegelmiştir. İnsanın yaratılış gayesini bilmesi ve yaptıklarının hesabını vereceğinin bilincinde olması, kendisine karşı en büyük ihsanıdır. Ayet-i kerimeler de bu hakikate ışık tutmaktadır.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ

Sizi sırf boş yere yarattığımızı ve sizin artık huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız? (Mü'minûn 23/115.)

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

Allah'ı unutan, bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. İşte onlar gerçekten yoldan çıkmışlardır. (Haşr 59/19.)

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ

“Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu denemek için ölümü ve hayatı yaratan O'dur. O, güçlüdür, çok bağışlayıcıdır.” (Mülk 67/2.)

Yüce Allah'a Karşı İhsan

Kişinin Allah'a yönelik eylemlerinde ihsan üzere olma şekli samimane kulluk göstermesi, ibadetlerinde, zikirlerinde, tevbe ve istiğfar etmesinde ihlas üzere olması, riyadan, gösterişten, yapmacık tavırlardan uzak durması, yalnızca O'nun rızasını gözeterek amel etmesidir. Böyle bir kimse Allah'a ihlas ile ibadet eder. İnsanlara karşı her daim iyilik yapma peşinde olur. Kendisi iyilik yaptığı gibi başkalarını da iyilik yapmaya teşvik eder. Yaptığı iyiliği başa kakmaz, bunun için insanlardan övgü, teşekkür ve karşılık beklemez. Maûn suresinde anlatılan karakter profilindeki gibi bir kimse olmaktan kendini korumuş olur.

رَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالْإِيمَانِ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ وَلَا يَحْضُ عَلَى طَعَامِ الْمَسْكِينِ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ الَّذِينَ هُمْ يُرَاوُونَ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ

“Gördün mü dini yalan sayanı? İşte odur yetimi itip kakan; Ve yoksula yedirmeyi özendirmeyen! Vay haline o namaz kılanların ki, Onlar namazlarının özünden uzaktırlar. Onlar halka gösteriş yaparlar. Hayra da engel olurlar.” (Maûn 107/1-7.)

Zira alıp verdiği her bir nefeste Allah'ı görüyormuş gibi davranan, attığı her bir adımda Rabbin huzurunda olduğunun bilincinde olan bir Müslüman'dan hem kendisine hem de başkalarına zarar verecek bir iş sadır olmayacaktır.

Diğer İnsanlara Karşı İhsan

İhsan, karşılıksız iyilik yapmak, güzel davranışlar ortaya koymak gibi anlamlara da gelmektedir. Kişinin kendisi için sevip istediği şeyi Müslüman kardeşi için istemesi de ihsandır. Bu doğrultuda; insanlara iyilik ve ikramda bulunmak, dertlere derman, gönüllere şifa, yolunu kaybedenlere kılavuz olmak; kısaca insanlığın hayrına olacak her türlü güzel davranış ihsandır. İlim ve fende çığır açmış nice Müslüman ilim adamının yaptığı gibi yeni buluşlar ortaya koymak, bilişim ve teknoloji başta olmak üzere hayatın her alanında Müslümanların ve bütün insanların işlerini kolaylaştıracak icatlar yapmak, ihsanı hayatının merkezine yerleştiren müminlerle mümkün olacaktır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) bu hakikati şu sözüyle dile getirmiştir;

خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ

“İnsanların en hayırlısı insanlara faydalı olanıdır.” (Taberânî, el-Mu‘cemu'l-Evsat, VI/58; Beyhakî, Şuabu'l-İmân, X/115.)

İhsan şuuru ile hareket eden mümin, aile fertleriyle iyi ilişkilerde bulunur. Annesiyle, babasıyla, eşiyle, çocuklarıyla hep iyi geçinir. İhsan şuuru ile yaşayan bir kimse toplumun diğer fertleriyle de güzel alakalar inşa eder. Kolu komşusuyla, iş yerinde ve özel hayatındaki dost ve arkadaşlarla patron-işçi, ticarete satıcı-müşteri, eğitimde öğretmen-talebe, adalette hakim-sanık, kamuda amirlik-memurluk, sağlıkta doktor-hasta ilişkilerinde olması gereken nasılsa onu yapar. Her işi ehlinece tastamam yerine getirir.

İhsan şuuru ile hareket eden müminin sözleri arasında yalan, küfür, dedikodu, iftira, laf taşıma hile yapma, aldatma, başkasının canına, malına, ırz ve namusuna kötü gözle bakma gibi iğrenç günahları işlemez, tenezzül etmez. Müminin konuşması hikmetle dolu, susması tefekkür, bakışı ibret, ameli de sadece iyiliktir. Kimseyi ötekileştirmez. Kendinden olmayan, kendi gibi düşünmeyen insanlara karşı hoşgörülü olur. Sadece kendinden olanlara hayır yapacak kadar bencil değildir.

Canlı Cansız Bütün Varlığa Karşı İhsan

Bu manadan hareketle, mümin bir bireyin ibadetten ticarete, tarım ve hayvancılıktan sanayiye, kısaca hayatın her alanında ihsan üzere olması ve buna göre davranması gerekmektedir. Bilim insanının araştırmalarında insanlığa/canlılara faydayı hedeflemesi; gıda üreticisinin ürettiği gıdada helal ve zararsız içerik bulundurması; mühendisin yaptığı binayı

sağlam ve estetiğe uygun inşa etmesi; mütahidin dere kenarlarına bina yapmaması, zemini sağlam olmayan yerlerde yüksek binalar inşa etmemesi gibi hususların hepsi ihsan kavramının bir gereğidir. Ayrıca İslam'ın üzerinde titizlikle durduğu adaletle muamele, emaneti ehline verme, liyakati önceleme vb. ilkeler de ancak ihsan kavramıyla ayakta kalacaktır.

İhsan şuuru ile hareket eden müslüman çevresine karşı da duyarlı olur. Çevresini kirletmez, temiz tutar. Ağaçlara, bitkilere, çiçeklere, hayvanlara, zarar vermez. Onların da Allah'ın birer memur kulları olduğunu ve hakları oldunun farkındalığı içerisindedir.

Rabbim biz kullarını hayatın her alanında ihsan üzere yaşayan kullarından eylesin.
Amin!